

תורה ומדינה הלכה למעשה - מעשר כספים - גדרי מצות נתינת הצדקה ע"י הפרט במדינת רוחה

- התוספתא העוסקת בדיניו של מעשר עני אומרת, שאין לגבות צדקה ע"י מעשר עני, וכן אין לשלם ע"י כל חוב שהאדם חייב לעני. מאידך גיסא אומרת התוספתא, שמותר לתת מעשר עני כגמילות חסדים. תוספתא זו הובאה להלכה ע"י הטור. הב"י הדן בלשון התוספתא, מסביר את ההבדל בין איסור נתינת צדקה, לבין היתר נתינת גמילות חסדים במעשר עני, המופיע בדברי התוספתא. לדבריו בגלל שכפי שפתחה בתוספתא דין זה, אסור לשלם חובות במעשר עני, ממילא אסור ג"כ להחזיר חסד לחברו העני שגמל עמו חסד בעבר. משום שגם באופן זה, ישנו מעין תשלום חוב. אולם במידה ולא עושה חסד עם חברו מפאת חסד שעשה הלה עמו בעבר, אלא מתוך רצון ליזום חסד, בלא כל רצון לקבל ממנו חזרה, מותר בהחלט לעשות חסד עם חברו ע"י מעשר עני. מוסיף הב"י ואומר, שגם כאשר עושה אדם חסד עם העני, בלא כל רצון לקבל ממנו תמורה עתידית עבור חסד זה, צריך נותן המעשר לומר לעני מפורשות, שעושה חסד זה שלא ע"מ לקבל פרס ותמורה כלשהי ממנו בעתיד, ושדובר במעשר עני. זאת כדברי הב"י, ע"מ שלא יחשוב המקבל העני, שנתן לו דבר מה משלו. מדבריו עולה שנתנת מעשר עני, אינה נחשבת כנתינת דבר מה השייך לנותן. זו הסיבה שלא ראוי לקבל עליה דבר בתמורה, שהרי למעשה לא נתן לו דבר השייך לו כלל. ע"פ יסוד זה, ניתן גם להבין מדוע סוברת התוספתא שאסור לפרוע חובות ושאר תשלומים, אשר אדם מחויב בהם במעשר עני, משום שבאופן זה למעשה, פורע חובו בממון שכלל לא שייך לו. נמצא שלמעשה מצוות מעשר העני משמעותה, נתינת דבר מה מעבר לחובתו החוקית משפטית, וכן מעבר לנורמות המוסריות המחייבות, וזאת משום שלמעשה מעשר זה אינו שייך כלל לנותן אותו. הרמ"א תמה על כך שהשו"ע השמיט את הלכות מעשר עני מתוך ספרו כליל. משום שלמרות שבגלות רוב המצוות התלויות בארץ אינם מתקיימות, ולכן לכאורה אין צורך להאריך בהם. אולם אומר הרמ"א, שמכיוון שמדיני מעשר עני ניתן ללמוד עקרונות חשובים במצוות הצדקה, ממילא היה מן הראוי שיביא השו"ע את העקרונות ההלכתיים הנוגעים לדיני מעשר עני.
- התוספות מביאים את דברי הספרי על הפסוק "עשר תעשר", העוסק בדיני מעשרות של תבואת הארץ, לפיהם כשם שמצווה התורה להפריש תרומות ומעשרות מתבואת הארץ, כך יש גם להפריש מעשר מכספו של האדם. **ע"פ דברי הספרי מבין הט"ז, שישנו דין גמור של נתינת מעשר כספים מרווחיו באשר הם.** מדברי הספרי נראה מפורשות, שחיוב זה של נתינת מעשר כספים הינו מהתורה. אולם כפי שמובא בדברי השבות יעקב, ניתן בהחלט לומר שחיוב מעשר כספים אכן הינו מדרבנן בלבד, והפסוק אותו מביא הספרי כמקור לדין מעשר כספים, הינו אסמכתא בעלמא. הב"ח מחבר, לשיטה זו של הט"ז, בין דיני מעשר עני למעשר כספים, וממילא כל העקרונות החלים על מעשר עני, חלים גם על מעשר כספים. זאת מתוך הבנתו בדברי הספרי, אשר לומד דין מעשר כספים מדין מעשר עני. לכן אומר הב"ח, שכשם שלא יכול אדם לזקוף לזכותו את נתינת מעשר עני, משום שכדברינו לעיל, אין הוא נותן דבר השייך לו, ולכן אסור לו גם לפרוע חובות במעשר עני, כך גם אסור לאדם לפרוע חובות ממעשר כספים, אפילו חובות של צדקה אשר גובים מכלל הציבור, לצורך ארגוני צדקה המצויים בקהילה. לדבריו, מעשר הכספים הינו חובה נוספת, מעבר לחובות הצדקה הניתנות בעל כורחו של האדם, כחלק מתקנון הקהילה, הישוב וכדומה. דברי הב"ח לשיטה זו עולים בקנה אחד עם דברי הרמ"א לעיל, לפיהם יש ללמוד עקרונות הלכתיים של מצוות הצדקה ממעשר עני. **לעומת זאת הב"ח עצמו אינו מקבל שיטה זו המובאת בט"ז, לפיה ישנו חיוב מעיקר הדין לתת מעשר כספים. אלא סובר שיש בכך רק מנהג בלבד, ממילא לשיטתו יכול לפרוע ע"י מעשר כספים את כל החובות של צדקה המוטלות עליו מהקהילה, הישוב וכדומה, כולל מיסים הממוענים למטרות רוחה וצדקה.** השבות יעקב סובר אף הוא כדברי הב"ח, ומסביר שזו הסיבה שגדולי הראשונים לא הביאו את הדין של מעשר עני להלכה. משום שלמעשה סברו, שלא ניתן כלל ללמוד ממעשר עני למעשר כספים. מסתבר לומר שזו גם הסיבה שהשו"ע לא מביא את הדינים של מעשר עני להלכה, כפי שמקשה עליו הרמ"א. אולם יש לעיין כיצד למדו הב"ח והשו"ע את דברי הספרי, המקשרים בין מעשר עני למעשר כספים מפורשות, כדברי הט"ז והרמ"א.
- בעניין שיעור הצדקה אותו יש לתת אומרת הגמ' בכתובות, שלכתחילה יש לתת לעני "כדי מחסורו", דהיינו להשלים את כל צרכיו הבסיסיים. במקום אחר מובא בירושלמי, שישנה תקנת חז"ל מימי הסנהדרין הגדולה שישבה באושא, שיש להפריש חומש מנכסיו למצווה. הגמ' במסכת בבא בתרא מביאה שיעור נתינת צדקה אחר ואומרת, שלא ימנע אדם מלתת שלישיית השקל לצדקה בשנה (סכום השווה בימינו כ 20 ₪). בנוסף לכל מקורות חז"ל אלו, מובא בספרי לעיל, שיש לתת מעשר מנכסיו לצדקה כדין מעשר עני. בעניין דברי הירושלמי, לפיהם ישנה מצווה לתת חומש מנכסיו לצדקה, בתלמוד הבבלי הבינו לכאורה אחרת את דברי תקנת אושא.

שם מובא שאסור לבזבו יותר מחומש למצוות, אך אין מכך כל הוכחה שישנה מצווה לתת חומש, אלא רק שאין חובה להוציא לצורך כך יותר מחומש. מדברי הרמב"ם בפירושו למשנה נראה שאין כל מחלוקת בין הבבלי לירושלמי. להבנתו גם הירושלמי נותן גבול עליון שמעליו אין חובה להוציא לצדקה ומצוות, ולא אומר שחובה לתת כך לצדקה, וזהו אותו שיעור הקיים לגמילות חסדים שבממונו כדברי הירושלמי. המעילי המובא בשיטה מקובצת מחבר בין מצות נתינת החומש לבין מצוות נתינת מעשר הכספים. לשיטתו יש לתת מעשר אחד לצדקה, ומעשר שני יש לתת להוצאות כל המצוות, כגון קניית תפילין ספרי קודש וכדומה. באופן זה אכן מוציא חומש מכספו למצוות, חציו לצורך כלל המצוות, וחציו לצדקה. כך ניתן לדייק מדברי הירושלמי, לפיהם נתינת החומש הינה למצוות ולא דווקא לצדקה. אולם יש לציין, שמהקשר הכללי בסוגיה שם מוכח, שמדובר בצדקה בלבד. שהרי הירושלמי בא להסביר מהו השיעור של מצוות גמילות חסדים שבממונו. המאירי בדבריו מביא את כלל מדרגות נתינת הצדקה ואומר, שלכתחילה היה צריך לתת כדי מחסורו של העני, כפי שמובא בתורה ביטוי זה ביחס לצדקה. אולם מדברי המאירי עולה, שעיקר מצווה זו של מילוי צרכיו של העני בשלמות מוטלת על הציבור, ולא על הפרט. משום שצרכי העניים מרובים, וברוב המקרים לא ניתן יהיה להשלים את כל צרכיהם הבסיסיים של העניים. לכן קצבו חז"ל את נתינת הצדקה לכדי החומש. הסיבה שחז"ל לא אפשרו לאדם לבזבו יותר מחומש לצדקה, הינה ע"מ שהוא עצמו לא יגיע לידי עוני כתוצאה מהוצאות כספים בלתי פרופורציונאליות ליכולותיו, לצדקה. ע"פ דברי הגמ' בבבא בתרא, גבול הגזרה השני בנתינת הצדקה הינו שלישית השקל בשנה, בה חייב כל אדם אפילו עני שבעניים. הנמנע מנתינת סכום זה, לא קיים מצוות צדקה כלל. בטווח, בין החומש לשלישית השקל, מביא המאירי שמידה בינונית היא נתינת מעשר כספים. **כדברי המאירי פסק השו"ע להלכה, בהביאו את ארבעת המדרגות בנתינת הצדקה. כדי מחסורו של העני, הינה מדרגה העומדת בפני עצמה, משום ששייכת בעיקר ליכולותיו של הציבור, ולא של היחיד עשיר ככל שיהיה. מידה יפה של נתינת צדקה ע"י האדם הפרטי הינה חומש כדברי הירושלמי. מידה בינונית הינה מעשר כספים, כפי שמופיע בדברי הספרי הנ"ל, ומידה רעה שלישית השקל בשנה.** מניסוח זה המופיע בדברי השו"ע מוכיח השבות יעקב, שהלכה כדברי הב"ח. שהרי, אין חייב האדם לתת מעשר כספים דווקא, אלא עומדות לפניו מספר אפשרויות של נתינת צדקה, כאשר מעשר הכספים מהווה רק אחת מהאפשרויות הנ"ל, ולמעשה יכול אדם לתת אף שלישית השקל בשנה, ולצאת ידי חובת מצוות צדקה. אולם הט"ז מאותם דברים של השו"ע מבין, שמוכח שמעשר כספים הינו חיוב גמור, ולא רק אפשרות בנתינת צדקה. לכאורה דבריו תמוהים, שהרי השו"ע מביא אפשרות לגיטימית לחלוטין, לתת שלישית השקל לשנה, ולקיים בכך מצוות הצדקה, אם כן כיצד ניתן להבין שהשו"ע סובר להלכה שמעשר הכספים הינו חיוב גמור.

- הרמ"א בהמשך דברי השו"ע, המבאר את מדרגות נתינת הצדקה, מביא את דברי הבבלי, מהם התעלם לכאורה השו"ע, ואומר שאסור לאדם לבזבו יותר מחומש מכספו שמא יזדקק לבריות. ניתן להבין את דברי הרמ"א כחולקים על דברי השו"ע, אשר הביא בפשט דבריו את דברי הירושלמי בלבד, לפיהם ישנה מדרגה ממדרגות הצדקה לתת חומש לצדקה, והיא המידה היפה של נתינת הצדקה. על כך בא לומר הרמ"א, שאין הלכה כירושלמי אלא כבבלי החולק על הירושלמי, לדבריו תקנת אושא אוסרת על האדם לבזבו יותר מחומש, ואין כל מדרגה ממדרגות הצדקה, האומרת שלכתחילה יש לתת חומש לצדקה. **ע"פ הבנה זו אסור לאדם לתת יותר מחומש לצדקה בכל מצב שהוא, גם אם הינו עשיר גדול.** הבנה זו מתאימה למובא בדברי המאירי, לפיהם נתינת הצדקה כדי מחסורו של העני, אינה שייכת כלל לחיובי הצדקה המוטלים על הפרט, ואף מתקנת אושא למען שמירה על יציבותו הכלכלית של האדם העשיר, יש לציבור למנוע מעשירים לתת יותר מחומש, ע"מ שלא יתדרדרו הם להיות עניים ומוטלים על כתפי הציבור. **כהבנה זו בדברי הרמ"א הבין האגרות משה, הסובר למעשה שאסור לאדם לתת צדקה יותר מחומש מנכסיו, אף אם הינו עשיר מופלג.** לעומת זאת ניתן להבין אחרת בדברי הרמ"א, שכלל אינו חולק על דברי השו"ע, אלא מוסיף דין נוסף ע"ג דבריו. כפי שהבאנו לעיל בדברי הרמב"ם, ניתן להבין שהירושלמי כלל אינו חולק על הבבלי. הדין העולה משני התלמודים הינו, שמעיקר הדין כפשט הפסוקים בתורה, נתינת הצדקה האידיאלית המוטלת גם על הפרט, הינה כדי מחסורו של העני, שהרי זוהי מטרת נתינת הצדקה, להשלים את חסרונותיו הכלכליים של העני. אולם מפאת ריבוי העניים וריבוי צרכיהם, כמעט ולא יוכל אדם פרטי להשלים חסרונו של העני. לכן תקנו חז"ל שלוש מידות בנתינת הצדקה, שכולם בדיעבד, מכורה ריבוי העניים. המידה היפה ביותר הינה חומש, הנלמדת מתקנת אושא, שהייתה בה משמעות כפולה כדברי הבבלי והירושלמי. מצד אחד קיים איסור להוציא יותר מחומש, בגלל החשש שמתוך הצרכים הבלתי נגמרים של העניים, יכלו מעותיו של העשיר ויזדקק אף הוא לצדקה, כמובא בבבלי. מצד שני, אם יש ביכולותיו הכלכליים של אדם לתת צדקה כשיעור חומש, כך ראוי לו לעשות, כפי שמובא בירושלמי. ממילא אין הירושלמי

חולק על הבלבלי, אלא משלימים שניהם שתי המגמות הפוכות הנובעות מתקנת אושא. במידה ואינו יכול לתת חומש, מפני שגם זאת אין ביכולותיו, ייתן האדם מעשר, ואם גם זאת לא ביכולותיו, ייתן שלישית השקל בשנה, ויצא ידי חובת מצוות צדקה. לפי הסבר זה המופיע בדברי ערוך השולחן, נראה שאם יש לאדם יכולות כלכליות משמעותיות והינו עשיר גדול, יכול הוא לתת יותר מחומש לצדקה, ואף ראוי שיעשה כן. משום שהחומש הינו תקרת נתינת הצדקה רק למי שעלול לאבד כל הונו כתוצאה מנתינת צדקה לא פרופורציונאלית ליכולותיו, וזה היה מצבו של רבי ישכב, ולכן מנעו ממנו חבריו לעשות כן. אלם מי שביכולתו לתת יותר מחומש, כך יעשה, וכך ראוי, משום שעיקר הדין בנתינת הצדקה, להשלים כל מחסורו הבסיסי של העני. ע"פ דברים אלו ניתן להסביר את דברי הט"ז בהבנתו בדברי הפוסקים הסוברים לדעתו, שמעשר כספים הינו חובה, למרות שמובאים בדברי השו"ע מספר דרגות של תשלומי צדקה. הדרגות אכן הינן חובה לדעת הט"ז, אך לא רק המעשר אלא כל דרגה הינה חובה, לכל אחד ואחד לפי מצבו הכלכלי. העני חייב לתת צדקה מינימאלית של שלישית השקל בשנה. לעומתו אדם עם יכולות כלכליות בינוניות, חייב לתת מעשר כספים. אנשים עשירים צריכים לתת חומש מנכסיהם לצדקה, ועשירים ביותר, שאין חשש שירדו מנכסיהם עקב נתינת צדקה יותר משיעור חומש מנכסיהם, צריכים לעשות כן, עד כדי מילוי כל צרכיהם של העניים. ע"פ דברים אלו עולה, שמחלוקתם של הב"ח ושל הט"ז מצטמצמת. לדעת שניהם כולם מחויבים לתת דבר מה לצדקה, ולדעת שניהם לא על כולם מוטלת החובה לתת מעשר כספים, ישנם כאלו שעקב יכולתם הכלכלית הגבוהה צריכים לתת יותר, וישנם אחרים שעקב יכולתם הכלכלית הירודה מחויבים לתת פחות. נקודת מחלוקתם הינה, האם כל אחד לפי רמתו הכלכלית חייב מן הדין לתת את גובה הצדקה המתאימה לו כדברי הט"ז, או שמא אינו חייב, רק ראוי לו לעשות כן, ויש בכך משום מנהג טוב ומבורך, כדברי הב"ח.

- מדברי הפוסקים אשר עוסקים במעשר כספים נראה שהרוצה להתחמק, ולא לתת מעשר כספים, יכול למצוא בקלות רבה את הדרך לכך. ראשית כפי שכבר הבאנו לעיל, יכול אדם זה להסתמך על דברי הב"ח, לפיהם אין כלל חיוב נתינת מעשר כספים, אפילו לא מדרבנן. רבים מן האחרונים הסכימו עם דבריו להלכה. גם לשיטת הט"ז לפיה ישנו חיוב לתת מעשר כספים, נראה שלדעת חלק מן האחרונים, וכן לדעתו של הט"ז, מותר לקיים ע"י מעשר הכספים מצוות אחרות, ולא דווקא להוציא מעות אלו לצדקה, כפי שעולה מדברי רבי מנחם המובא בדרישה, והובא להלכה בדברי פוסקים רבים. נראה שכל אדם שומר מצוות, מוציא ממון רב על מצוות, בפרט אם ניתן לצרף לכך הוצאותיו על חינוך ילדיו, וכן הוצאות לכבוד שבת וחגים. ממילא גם לשיטה זו יכול אדם לתת לצדקה סכום נמוך בהרבה ממעשר כספים. אכן הרמ"א לא סבר כדעה זו להלכה, אלא סבר כדעת המהרי"ל, לפיה את כל מעשר הכספים יש לתת לעניים. אך גם לשיטה זו, יש מן האחרונים שהתירו לחשב את חובת נתינת מעשר הכספים, אחר ההוצאות שמוציא אדם באופן שוטף לצרכי כלכלת ביתו. אם נכונים הם הדברים, עולה כי מכיוון שרוב המוחלט של משקי הבית במעמד הביניים במדינת ישראל, לא נשאר להם דבר אחר הוצאות הבית השוטפות, ורבים מלינים על כך שאינם מצליחים "לגמור את החודש", לפיכך יהיו גם הם פטורים מחובת מעשר הכספים לחלוטין. ממילא נשאלת השאלה, מדוע ישנו דיון נרחב כל כך בפוסקים סביב שאלה שמעיקר הדין כל ישראל כמעט פטורים ממנה.
- נראה שהתשובה לשאלה הינה העיקרון אותו הבאנו לעיל. הגמ' מביאה בכוונת מכוון מספר מקורות שונים לגובה חיוב המוטל על אדם מישראל לתת לצדקה. מעיקר הדין כפי שמובא בפסוקי התורה, היה צורך למלא את חסרונו של כל העניים. אולם כיוון שהדבר אינו אפשרי מובא בגמ' ונפסק להלכה, שכל אחד למעשה צריך לתת צדקה לפי יכולתו. אי הסכמת הפוסקים לחייב אדם לתת סכום מסוים לצדקה, אינו בא להקל על העניים בלבד, אלא בא ע"מ שהאנשים העשירים יבינו, שאל להם להסתפק בנתינת מעשר כספים או כל סכום שאינו ראוי ליכולתם הכלכלית. כפי שהוכחנו, גם לדעת הפוסקים המחמירים, הסוברים שמעשר כספים הינו חיוב מן הדין, אין הכוונה שאדם חייב לתת מעשר כספים מן הדין, אלא הכוונה היא שאדם צריך לתת ככל יכולתו הכלכלית לעניים. נמצא שאחוזי נתינת הצדקה, המובאים בדברי הפוסקים (חומש ומעשר), הינם כדברי ערוך השולחן רק כי היה צורך לתת גבול, משום שאנשים שאלו לאורך כל הדורות, כמה צדקה צריכים לתת ומכיוון שלא ניתן למלא את חסרונו של העניים לחלוטין, ראו חז"ל לנכון לקבוע גדרים שעל פיהם ינהגו ישראל לתת צדקה. משום שאם לא יקבעו חז"ל גדרים, ימצא הציבור את כל ההצדקות שבעולם שלא לתת לצדקה, את גובה הסכום שראוי שיתן. באופן זה ניתן להסביר שהב"ח הבין יסוד זה מדברי הספרי, אשר מחבר בין מעשר עני לבין מעשר כספים. למעשה סובר הב"ח, שאין כל יסוד לחיבור בין מעשרות אלו. שהרי מעשר עני ניתן רק בשנים מסוימות, וכן חלים בו

דינים שאין כל יכולת להשוות מעשר עני למעשר כספים. אי לכך מבין הב"ח, שמעיקר הדין אין כל אמת בחיבור של הספרי בין מעשר עני למעשר כספים. אולם גם הב"ח מבין, שמנהג זה של מעשר כספים הינו מנהג ראוי, ואכן ראוי להסמיך מנהג זה על יסוד הדין של מעשר עני. ממילא בהחלט ראוי שאדם לא ינסה לנצל את ההזדמנות הניתנת לו ע"י הפוסקים, להתחמק ממעשר כספים ע"י פריעת חובות ממעשר כספים, וקניית מצוות אחרות על ידו, למרות שיכול לעשות כן. משום שכשם שצוותה התורה לתת לעני מעשר, כך ראוי שיתחייב האדם לתת מכספו, מעבר למה שמחוייב לתת לצדקה, ע"פ ההסכמים של הקהילה, ישוב, ומדינה. מתוך כך ניתן לומר שגם הרמ"א, הסובר שישנם פרטים שניתן ללמוד ממעשר עני לדיני צדקה, לא בהכרח סובר שישנו חיוב לתת מעשר כספים, או כל סכום שהוא מן הדין כדברי הט"ז. אלא ניתן בהחלט לומר, שהרמ"א סובר שהסיבה שראה לנכון לחבר בין מעשר עני לדין צדקה של ימינו, הינה משום שהציבור הזקוק להכוונה בגדרי מצוות הצדקה, יוכל למצוא עקרונות לנתינתה, מתוך עיון במצווה דומה, בה נתנה התורה גבולות ועקרונות ברורים יותר.

• מדברים אלו עולה, כי חז"ל ראו לנכון להותיר את מצוות הצדקה האישית, המוטלת על האדם כוולונטרית, בלא הגדרה ברורה של גובה החיוב על נתינתה, מעבר לחובת נתינת הצדקה לקופת הציבור, אשר כדברי המאירי הנ"ל, אמונים הציבור על מילוי כל מחסורם של העניים. במצוות הצדקה, ראו חז"ל לתת קווים מנחים בלבד כיצד לתתה, מתוך רצון שלא תהיה נתינה אחידה של צדקה, משום שאכן ראוי שכל אחד ייתן כפי יכולתו. לכן, העשירונים העליונים אשר מצבם הכלכלי טוב מאוד יתנו חומש לצדקה ואף יותר מכך, אנשי מעמד הביניים יתנו רק מעשר ואנשי המעמד הנמוך יתנו סכום זעום לצדקה השווה לכל נפש. כ"כ נמנעו כאמור חז"ל לחייב את הציבור לתת כפי יכולתו אף שראוי לכאורה לעשות כן, והסתפקו בהנחיה עקרונית שראוי לנהוג כן. משום שראו לנכון שבחלק זה של נתינת הצדקה יישאר לעם ישראל את הפעולה בנפש, של הנתינה מרצון חופשי, בלא כל חיוב לא של גבאי הצדקה, ואף לא של תקנות חז"ל למיניהם, אלא מתוך הבנה בחשיבות נתינת הצדקה לפי יכולתו של האדם. נראה כי מקומה של צדקה זו במדינת רווחה ע"פ תורה, אשר גובהה נקבע ע"י האדם בלא כל כפייה עליה, הינה לתת מענה הולם לצרכי עניים, שהצדקה הממסדית לא יכולה לעיתים לתת מענה, הן מפאת מצבים כלכליים להם נקלעת המדינה, המחייבים אותה לקצץ בסיוע הממסדי לעניים, והן מנזקים הנופלים בין הכיסאות כתוצאה מעודף בירוקרטיה, אשר ראוייה לצדקה ממסדית. או אז, תפקידו של הפרט המזהה את מצוקת העני, לעשות כל יכולתו הכלכלית לעזור לעני, ולמלאות את מחסורו. זאת ועוד במקרים רבים יכולתו הכלכלית המדויקת של האדם, אינה יכולה להיוודע לציבור מסיבות שונות, ולכן לא מופנית כלפיו מהציבור כל דרישה חוקית או מוסרית, לתת את הסכום אותו הוא ראוי לתת. חלק זה של הצדקה, אשר ניתן מעבר לחיובו של האדם, בהחלט נלמד ממעשר עני, אשר ניתן כחלק נפרד לחלוטין מחובותיו של האדם כלפי הציבור. דין זה בהחלט יכול וצריך להילמד ממעשר עני, גם לשיטת הב"ח ורוב הפוסקים, הנוקטים להלכה שאין חיוב מעיקר הדין לתת מעשר כספים, אך יש חיוב מוסרי לתת כל אחד כפי נדבת ליבו ובכך תפעל פעולת נתינת הצדקה על נפשו באופן עליון יותר. כדברי הפסוק בפרשת תרומה "כל נדיב ליבו יביאה את תרומתה"